

Девета книга

За тираничния човек

/571a/ - Сега остана, рекох аз, да разгледаме самия тираничен човек, как той се появява от демократичния и като се появи, какъв е и как живее – нещастно или блажено?

- Да, наистина той остана, рече той.

- Знаеш ли за какво още копнея?, попитах аз.

- За какво?

- Според мен ние не разгледахме достатъчно добре кои са желанията и какви са. А ако този въпрос е оставен неизяснен, и самото ни изследване, което сме предприели, ще бъде по-неясно.

/b/ - Но дали, рече той, сега е подходящото време?

- Без съмнение. Така че виж какво искам да разбера по отношение на желанията. То е следното. От неналежащите удоволствия и желания според мен има едни, които са противни на обичаите. Те, опасявам се, могат да се породят у всекиго, но биват обуздавани от обичаите и с помощта на разума от по-добрите желания, така че при някои хора те напълно изчезват или стават малко и съвсем слаби, **/c/** докато при други хора се усилват и увеличават.

- Кои са тези желания, за които говориш?, рече той.

- Онези, които се събуждат по време на сън, рекох аз. - Тогава разумното, кроткото и управляващото начало на душата спи, докато зверското и дивото у нея, натъпкано с храна или вино, скача и като изблъсква съня, тръгва да търси как да задоволи своите нрави, и тогава, ти знаеш, че то дръзва да извърши всякакви неща, понеже се е освободило и отървало **/d/** от всякакъв срам и разум. Тогава човек, само да си го помисли, и вече се съвкуплява с майка си или с който и да е човек, бог или диво животно, способен е да убие всеки и да погълне всяка храна, или, с една дума, не се спира пред никакво безумие и пред никаква безсрамна постъпка.

- Съвсем вярно говориш, отвърна той.

- Но ако човек се отнася към себе си здравословно и разумно, когато отива да спи, той разбужда своето разумно начало и се угощава с красиви слова и изследвания и така потъва у себе си в мислене, **/e/** а своето желаещо начало – него не го държи в нужда, но и не го пресища, та да лежи то спокойно и да не тревожи с шумовете на радости и страдания най-доброто в душата, **/572a/** ами да остави това най-добро чисто и само по себе си да изследва и да се стреми да научи онова, което не знае – нещо станало, случващото се или предстоящо, и по същия начин такъв един човек укротява и своето пламенно начало и не отива да спи, разтърсван в духа си от някакъв гняв, ами като усмирява тия две начала и раздвижва третото, в което се поражда мисленето, той най-сетне се отдава на почивка и именно в такъв момент, знаеш, той може най-много да се докосне до истината и тогава най-малко му се явяват на сън виденията, противни на обичаите.

/b/ - Да, при всички положения и аз мисля така, отвърна той.

- С всичко това обаче много се отклонихме. Това, което искаме да знаем, е следното: у всеки човек има един страшен, див и противен на обичаите вид желания – дори и у онези от нас, които изглеждаме умерени; и е ясно, че този вид желания се проявява по време на сън. Но виж дали наистина казвам нещо и дали ти си съгласен с казаното.

- Но да, съгласен съм.

- Спомни си сега човекът при управлението на народа – какъв казахме, че е той. /с/
Още от раждането си той е отглеждан от стиснат баща, който цени само носещите печалба желаня, докато онези, които не са належащи, ами са за игра и разкрасяване, тях не цени. Нали така?

- Да.

- Но като пообщува с по-изтънчени мъже, пълни с желанята, които преди малко разгледахме, той от омраза към желанята, свързани с бащината му стиснатост, се отдава на всякаква прекомерност, /d/ но понеже има по-добра природа от тази на своите покварители, бива теглен и в двете посоки, и накрая застава някъде по средата между двата типа хора и опитва умерено, както изглежда, и от двата вида желаня, и станал от олигарх демократ, живее живот нито несвободен, нито противен на обичаите.

- Да, рече той, за този човек наистина имаше и има такова мнение.

- Сега отново си представи, рекох аз, че той вече е остарял и има син, възпитаван в неговите нрави.

- Представям си.

- Представи си, че с него става същото, което е станало с неговия баща – че той е воден към всякакво беззаконие /e/ и то бива наричано от ония, дето го водят, свобода във всичко, и че неговият баща и останалите му роднини се опитват да помогнат на средните желаня у него, докато неговите наставници помагат на свой ред на крайните желаня. И понеже тия страшни магьосници и създатели на тирани не се надяват на друго, за да задържат младежа, те хитро му спретват някаква страст, та да му бъде водач в безделните и разпиляващи готовото /573a/ желаня – водач подобен на крилат и едър търтей. Или според теб страстта към тия желаня е нещо друго?

- Нищо друго не е освен това, отвърна той.

- Значи когато около тази страст забръмчат останалите желаня, напарфюмирани с тамян и миро, увенчани с венци, натежали от вино и замаяни от удоволствията, които вървят на такива празници, и когато те със своята сила и храна накарат търтея да пусне жилото на своя копнеж, /b/ тогава този водач на душата намира най-добри телохранители в лицето на лудостта и започва да жили, и ако хване у себе си някакви мисли или желаня, които изглеждат порядъчни и все още притежаващи срам, убива ги и ги изхвърля от себе си докато не стане напълно чист от разумност и не се изпълни с вносна лудост.

- Ти напълно точно описваш как се ражда тираничния човек, отвърна той.

- А нима не именно поради това, рекох аз, още отдавна Ерос е бил наречен тиранин?

- Боя се, че да, рече той.

- Значи, друже мой, рекох аз, и един пиян човек /с/ ще има някои тиранични помисли?

- Ще има, разбира се.

- А лудият и онзи, дето никак не е на себе си, тръгва и се надява да може да управлява не само хората, но и боговете.

- И още как.

- Значи, божествени приятелю, рекох аз, ако трябва да сме точни, един човек става тираничен, когато или по природа, или поради възпитанието си, или поради двете заедно той стане пиян, похотлив и жлъчен.

- При всички положения.

- Добре, както изглежда, такъв един човек се появява по този начин. Но как живее той?

/d/ - Това, рече той, както казват шегаджиите, и ти можеш да ми кажеш.

- Ето казвам ти, отвърнах аз. - Според мен у такива хора след това стават празници и увеселения, идват шумни компании и приятелки и изобщо всичко онова, сред което тиранът Ерос живее като у дома си. Тогава той вече се разпорежда с всичко в душата.

- Неизбежно е, отвърна той.

- Не изникват ли на едно такова място ден и нощ много и все страшни и твърде взискателни желаня?

- Много наистина.

- Значи ако има някакви приходи, те бързо ще се харчат.

- Как иначе!

/e/ - И после следват заеми и изчерпване на имуществото.

- И какво?

- Когато вече нищо не е останало, няма ли неизбежно загнездилите се нагъсто и здраво желаня да нададат вик, няма ли хората да бъдат ръчкани от другите желаня и особено от самия Ерос, водещ останалите желаня като телохранители, и няма ли тези хора да започнат да жият и да се оглеждат кой какво има, та да могат да му го отнемат с измама или **/574a/** насилие?

- И то много, отвърна той.

- Значи неизбежно те или трябва отвсякъде да влачат, или да свикнат да понасят страдания и мъки.

- Неизбежно.

- А дали както по-късно появилите се у него удоволствия вземат повече от старите и са им отнели тяхното, така и той, по-млад от баща си и майка си, ще се опита да вземе повече от тях и ако е похарчил своя дял от имуществото ще отнеме и ще си присвои и бащиното?

- И после какво?, рече той.

/b/ - И ако те не му го дадат, дали той първо няма да се опита да ограби и излъже своите родители?

- При всички положения.

- А дали когато не може, той след това няма да прибегне до грабеж и насилие?

- Мисля, че да, отвърна той.

- Но, чудни приятелю, ако старецът и старицата се съпротивляват и бият, дали той би внимавал и би се боил да не извърши някоя тиранична работа?

- Нямам, рече той, много надежда за родителите на един такъв човек.

- Но дали, за бога, Адиманте, **/c/** заради някаква приходяща приятелка, към която отскоро се умилява, той би нанесал удари на своята отдавна обичана и необходима майка, или дали заради някакъв приходящ млад другар, към когото отскоро се умилява, той би нанесал удари на своя прецъфтял и възрастен, но необходим баща – на своя най-стар приятел? Дали според теб той ще направи родителите си роби на тия хора, ако събере едните и другите под един покрив?

- Да, кълна се в Зевс, рече той.

- Твърде голямо щастие изглежда това да си родиш тираничен син, рекох аз.

- И още как, отвърна той.

/d/ - Но какво ще стане, когато един такъв човек изразходва и бащиния и майчиния си имот, а у него вече се е насъбрал цял кошер от удоволствия? Няма ли първо да посегне към стената на някой дом или към дрехата на някой, който ходи късно нощем? Няма ли след това да почете и някое светилище? И какво става в тези случаи с неговите предишни, усвоени от детска възраст възгледи за красивото и грозното – възгледи поне на вид справедливи? Нали те ще бъдат подчинени от новоизлюпените му и освободени от робство желаня, които са станали

телохранители на Ерос и властват заедно с него. По-рано, когато у него е имало демокрация, подчинена на законите и на баща му, тези желания са се освобождавали само **/e/** на сън, когато спи, докато сега, поставен под тиранията на Ерос, той най-вече винаги е такъв, какъвто рядко е бил насън, и не ще се въздържи нито от някое ужасно убийство, нито от някаква храна или дело. **/575a/** И понеже Ерос живее у него тиранично при пълно безредие и пълно беззаконие и му е единствен господар, той ще го води – тъй, както би водил и един подвластен му град – към всякакви дързости, с които ще храни себе си и сбирщината около себе си. И що се отнася до тази сбирщина, част от нея е влязла у човека отвън поради общуване с развалени хора, а друга част се е породила вътре в него от самите му нрави и от самия него, когато се е видял отпуснат на свобода. Не е ли такъв живота на този човек?

- Точно такъв е, рече той.

/b/ - И ако, рекох аз, такива като него са малцина в града и множеството живее разумно, тогава те отиват в друг град, където би имало война, и се хващат срещу заплащане да пазят някой друг тиран или да му служат. Ако пък се пръкнат сред мир и спокойствие, остават в града и вършат множество дребни злини.

- Какви имаш предвид?

- Например те крадат, влизат с взлом по къщите, стават джебчии, смъкват дрехите от хорските гърбове, грабят храмове, отвличат хора за роби. В някои случаи някои могат да станат и доносници, ако могат да говорят, а също да вадят пари чрез лъжесвидетелства и подкупи.

- Да, тия злини са малки, рече той. - Стига само тия хора да са малцина.

/c/ - Малките наистина са малки, рекох аз, в сравнение с големите, и наистина всички тия неща, както се казва, са едно нищо в сравнение със злината и нещастията, което тиранът може да причини на града. Когато обаче тия хора станат мнозина и се появят други, които да ги следват, и всички те се почувстват мнозинство, тогава именно те, с помощта на хорското безумие, раждат тирана – онзи от тях, който има у себе си в своята душа най-голям и най-силен тиран.

/d/ - Да, съвсем логично именно този човек би бил най-тираничният, отвърна той.

- Така е, ако гражданите доброволно му се покоряват; ако обаче градът не му се даде, тогава той, стига да може, ще накаже родината си тъй, както в онзи случай наказваше своите майка и баща, и ще си доведе нови другари и ще им предаде като робиня своята, както казват критяните, мила земя майчица – своята родина. **/e/** И това вече наистина ще бъде върхът на желанията у един такъв човек.

- Това ще бъде при всички положения, отвърна той.

- Но дали, рекох аз, тия хора не са били същите и в частния си живот преди да стигнат до управлението? Нима най-напред те не се отнасят с хората, с които общуват, като с ласкатели? Нима не искат от тях пълна готовност да им служат? А нали ако пък те самите се нуждаят от нещо, готови са **/576a/** да паднат на колене и ще направят всичко, само и само да се изкарат близки с някого, а като постигнат своето, ще се държат с него като с чужд?

- И още как.

- Значи през целия си живот те няма да бъдат приятели на никого, ами винаги ще бъдат или нечии господари, или нечии роби, тъй като тираничната природа никога не вкухва от свобода и истинско приятелство.

- Съвсем вярно.

- Следователно не трябва ли такива едни хора да наричаме незаслужаващи доверие?

- Че как иначе!

- А също и във възможно най-голяма степен несправедливи – ако по-рано **/b/**

правилно сме постигнали съгласие по това какво е несправедливостта.

- Но да, разбира се, че е правилно, отвърна той.

- Нека тогава да обобщим кой е най-лошият, рекох аз. - Той някак и наяве е такъв, какъвто си го представихме, че е насън.

- Да, точно така.

- Значи такъв става някой, който има най-тираничната природа и управлява самостоятелно, и колкото по-дълго време живее в тирания, толкова повече става такъв.

- Неизбежно е, рече Глаукон, който взе думата.

За нещастieto на тирана

- А дали, рекох аз, който изглежда най-зъл, /с/ той ще изглежда и най-нещастен? И дали който управлява като тиранин най-дълго време и най-изявено, той най-дълго време и най-изявено ще бъде наистина нещастен? Но мнозина може би смятат друго.

- Неизбежно нещата стоят именно така, рече той.

- А нали, рекох аз, тираничният човек прилича на град, управляван от тиранин, а демократичният – на град, управляван демократически? И нали и при другите видове хора е така?

- И какво?

- А дали както един град се отнася към друг град по добродетел и щастие, /d/ така ще се отнася и един човек към друг човек?

- Как иначе?

- А как се отнася по добродетел градът, управляван от тиранин, към другия, управляван от царе, който най-напред разгледахме?

- Напълно противоположно, рече той. - Единият е най-добър, докато другият е най-лош.

- Няма да те питам, рекох аз, кой от тях е най-добър и кой най-лош. То е съвсем ясно. А дали и по отношение на щастieto и нещастieto ти ще отсъдиш по същия начин, или по друг? Не трябва обаче да се изумяваме, като гледаме единствено само тиранин или онези малцината, дето са около него, /e/ ами е хубаво да се приближим към града и цял да го огледаме, и като надникнем навсякъде и огледаме всичко, тогава да си изкажем мнението.

- Но съвсем правилно ти призоваваш към това, рече той. - И ясно е на всеки, че няма по-нещастен град от онзи, който е управляван от тиранин, и по-щастлив от онзи, в който управляват царе.

- А дали, рекох аз, ако призова да постъпим по същия начин и спрямо хората, /577a/ правилно бих призовавал? Аз настоявам, че за хората може да отсъди само онзи, който с мисълта си прониква в нрава на човека и го оглежда отвътре, а не като дете зяпа отвън и се изумява от външната обвивка на тиранините, която те нарочно създават за показ, ами наблюдава както трябва. Та нека допусна, че всички ние трябва да слушаме онзи, който може да отсъди – онзи, който е живял под един покрив с тираничнен човек, присъствал е докато той изпълнява домашните си задължения, виждал е как общува с близките си, /b/ пред които най-вече би могъл да бъде видян без трагическия си костюм, виждал го е и как се държи при всенародни опасности. Та като е виждал всичко това, не трябва ли да го накараме да ни каже как тиранинът се съотнася спрямо останалите управници по отношение на щастieto и нещастieto?

- Съвсем правилно ти би призовавал и към това, рече той.
- В такъв случай искаш ли, рекох аз, да си представим, че сме от онези, дето могат да отсъдят и дето вече са срещали такива люде, та да имаме кой да ни отговаря на въпросите, които ще поставим?
- Много.
- Хайде тогава, помисли за следното, рекох аз. - Като си припомниш сходството **/с/** между града и човека и като ги разгледаш част по част, кажи ми какви са качества на едното и другото.
- Какви са всъщност?, рече той.
- Първо, рекох аз, ако говорим за града, ти свободен или робски ще наречеш управлявания от тиран?
- Във възможно най-голяма степен – робски, отговори той.
- И ти виждаш, че в него има господари и свободни хора.
- Да, виждам, рече той, но са съвсем малка част. Докато цялото и при това, както се казва, най-порядъчната част робува по унизителен и нещастен начин.
- /d/** - Ако, рекох аз, човекът е сходен на града, нима у него по необходимост не е налице същият този ред и неговата душа не е пълна с всякаква робия и всякаква несвобода? И нима нейните най-порядъчни части не робуват, докато една малка и при това съвсем развалена и побъркана част господства?
- Неизбежно, рече той.
- И какво? Такава една душа ти робска ли ще наречеш или свободна?
- Аз поне ще я нарека робска.
- А дали един робски и подвластен на тиран град най-малко би могъл да върши онова, което желае?
- Съвсем малко наистина.
- Значи и една душа, подвластна на тиран, най-малко ще върши онова, което **/е/** би желала – доколкото става въпрос за желанията на цялата душа. И тя постоянно ще бъде бодена с остен, влачена насила и пълна със смут и вина.
- Че как иначе!
- А дали градът, подвластен на тиран, е богат? Или по необходимост е беден?
- Беден.
- /578a/** - Значи и една тиранична душа по необходимост ще проси милостиня и винаги ще е незаситена.
- Точно така, рече той.
- И какво? А един такъв град и един такъв човек не са ли неизбежно пълни със страх?
- И то много.
- Ами неволи и стенания, жалби и скърби – смяташ ли, че ще намериш някъде другаде повече, отколкото в тоя град?
- Никак.
- Според теб дали у някой друг човек има повече от тия неща, отколкото у тираничния, който е влудяван от желания и страсти?
- Как би могло?, рече той.
- /b/** - Аз мисля, че като си видял всички тия работи и други подобни на тях, ти си отсъдил, че градът, подвластен на тиран, е най-нещастният град.
- Нима това не е вярно?, рече той.
- Вярно е и то много, рекох аз. - Но какво би казал ти за тираничния човек, ако наблюдаваш същите тия неща?
- Че е много по-нещастен от всички останали хора, рече той.
- Това вече не го каза вярно, рекох аз.

- Как така?, попита той.
- Според мен, рекох аз, не този е най-нешащният.
- Но кой тогава?
- Може би този ще ти се стори по-нешащтен от него.
- Кой?

/c/ - Който, рекох аз, бидейки с нагласата на тиран, не си живее като частно лице, ами лошият случай и лошата съдба са му дали да стане истински тиран.

- По казаното по-рано съдя, че това, дето казваш, е вярно, отвърна той.
- Да, рекох аз. - Обаче тия неща не бива само да се помислят, ами това твърдение трябва хубаво да се изследва. Защото нашето изследване се отнася до най-важното – до добрия и лошия живот.
- Съвсем правилно, рече той.

/d/ - Виж сега дали има смисъл това, дето казвам. Според мен като изследваме тоя въпрос, ние трябва да тръгнем ето оттам.

- От къде?
- От всяко едно частно лице в града, което е богато и притежава много роби. Тия хора имат следното общо с тираните – това, че управляват мнозина. Разликата е само в броя на подчинените.
- Да, има разлика.
- А мислиш ли, че частните лица живеят в безопасност и не се страхуват от своите слуги роби?
- Че от какво да се страхуват?
- От нищо, рекох аз. - Но разбираш ли причината?
- Да. Целият град помага на всяко едно частно лице.

/e/ - Хубаво отговори, рекох аз. - Ами, ако някой бог хване един човек, който притежава петдесет и повече роби и го измъкне от града – при това не само него, ами и жена му, и децата му – и с цялото му имущество и робите му го постави на някое пусто място, където никой от свободните, дори да иска, няма да може да му помогне, ти как мислиш – той няма ли да бере голям страх за себе си, за децата си и за жена си, да не би робите му да ги затрият?

- Според мен много голям ще е страхът му, отвърна той.

/579a/ - Тогава той няма ли да е принуден вече да се умилква на някои от своите слуги, да им обещава какво ли не и дори да ги освобождава, без никак да са го молили? И няма ли той да се превърне в ласкател на своите слуги?

- Ще трябва да прави точно това, рече той, ако не иска да загине.
- А какво ще стане, ако богът, рекох аз, засели в кръг около него и много други съседи, които не биха допуснали някой да се стреми да господства над друг, и ако биха хванали такъв човек, биха го наказали с най-тежки наказания?
- Според мен, рече той, тогава вече нашият човек ще е в голяма беда – заобиколен и

/b/ отвсякъде зорко пазен от врагове.

- Нима тогава тиранът не е като вързан в своеобразна тъмница и нима, бидейки такъв, какъвто го описахме, той не е изпълнен с множество най-различни страхове и страсти? А какво ще стане с лакомата му душа? Нали единствено на него в целия град няма да му е възможно да пътува никъде, нито пък да наблюдава онова, към което останалите свободни имат страст, но затворен в своята къща общо-взето **/c/** живее като някоя жена, завиждайки на останалите граждани, ако някой пътува извън града или вижда нещо хубаво?

- При всички положения, отвърна той.

- Нали такива лоши плодове бере един човек, който лошо управлява себе си? И нали ти преди малко го нарече най-нешащтен и говореше именно за тираничния човек,

който не прекарва живота си като частно лице, ами принуден от някаква случайност е станал тиран? Той, дето няма власт над себе си, е тръгнал да управлява други хора! **/d/** Това е все едно някой с болно тяло и без власт над себе си, наместо да си прекара живота като обикновен човек, да бъде принуден цял живот да се състезава и да води битки с хора със здрави тела.

- Съвсем точно и вярно е това сравнение, Сократе, рече той.

- Тогава, мили Глауконе, рекох аз, дали това състояние не е съвсем нещастно? И дали в крайна сметка действащият тиран не живее дори по-нещастно от онзи, който по твоята преценка живее най-зле?

- Без съмнение, рече той.

- Значи в действителност, истинският тиран е истински роб – дори и някой да не е съгласен с това. Той е човек, който трябва постоянно да се умилква и да робува, **/e/** ласкател е на най-долните хора, неспособен е да задоволи нито една от страстите си, ами се нуждае най-много от най-много неща и затова наистина изглежда бедняк, а ако някой би могъл да му разгледа цялата душа, тогава би видял, че цял живот той е измъчван от страх и е пълен с ужас и страдания – доколкото неговото състояние прилича на състоянието на града, който той управлява. А то прилича, нали?

- И още как, отвърна той.

/580a/ - Значи ще припишем на този човек още и онова, което казахме по-рано – а именно, че за него поради властта, която има, е необходимо сега да бъде повече от преди завистлив, недоверчив, несправедлив, недружелюбен, нечестив, изобщо да приема и храни у себе си всякаква злина. Та нима поради всичко това той не прави първо себе си най-неблагополучен, а после и хората около себе си?

- Никой, който е с ума си, не би ти противоречил, рече той.

/b/ - Хайде сега, рекох аз, да отсъдиш тъй, както до този момент отсъждаше всички разгледани случаи. Отсъди кой според теб е пръв по щастие, кой е втори и изобщо как се нареждат тези петимата – човекът при управлението на царе, тимократа, олигарха, демократа и тирана.

- Но съвсем лесно е това отсъждане, отвърна той. - Като излязат на сцената все едно са хоровете, аз веднага ги преценявам по добродетел, злина, щастие и онова, което му е противоположно.

- Да наемем ли глашатай, рекох аз, или сам да обявя, **/c/** че синът на Аристон е преценил като най-щастлив най-добрия и най-справедливия човек, а това е бил човекът с най-царски качества, който управлява по царски себе си, а като най-нещастен – най-злия и най-несправедливия, а това в случая е бил онзи, който има най-много нагласата на тиран и който най-много управлява по тирански себе си и своя град?

- Нека ти да го обявиш, отвърна той.

- А дали да добавя към обявлението, рекох аз, че тези хора са такива, независимо дали остават или не остават скрити от всички богове и хора?

- Добави го, отвърна той.

- Така да бъде, рекох аз. - Нека това ни е първото твърдение. Но виж сега дали и второто би се приело.

/d/ - Кое е то?

- След като, рекох аз, както градът се дели на три съсловия, така и душата на всеки един човек се дели на три начала, мисля, съвсем логично ще се приеме и друго твърдение.

- То какво е?

За видовете удоволствие

- Следното: след като душевните начала са три, според мен и удоволствията ще бъдат три – за всяко едно душевно начало по едно удоволствие. Същото се отнася и за желанията и властта над тях.
- Но какво имаш предвид?, рече той.
- Едното начало, казахме, беше онова, с което човек научава, другото онова, с което изпитва гняв, а що се отнася до третото – поради неговата многоликост ние не можахме **/e/** да му дадем само едно собствено име, ами го наричахме по онова у него, което беше най-голямо и най-силно: наричахме го желящо поради упоритостта на желанията, свързани с ядене, пиене, афродитини работи и всякакви други подобни, и също така сребролюбиво – **/581a/** понеже в такъв случай желанията, произлизащи от него, се задоволяват най-вече чрез пари.
- И съвсем правилно, отвърна той.
- Дали ако кажем, че свойствените за това душевно начало удоволствие и привързаност се отнасят към някаква печалба, ние доста добре бихме могли да закрепим нашето слово за нещо основно, така че да имаме някаква яснота когато говорим за тази част на душата? И дали ако назовем това душевно начало сребролюбиво и користолюбиво, правилно бихме го назвали?
- Според мен да, отвърна той.
- Добре, ами гневливото душевно начало, за него не казваме ли, че то винаги и като цяло се стреми към властване, **/b/** побеждаване и придобиване на слава?
- И още как.
- Значи ако го наречем честолюбиво и обичащо победата, това название би му отивало?
- Да, най-добре би му отивало.
- А що се отнася до онова начало, с което ние научаваме, на всеки е ясно, че то винаги се стреми към това да узнае истината – независимо къде е тя, а за пари и за слава най-малко го е грижа от всички начала.
- Точно така.
- Дали ако го наречем любознателно и философско, подходящо бихмо го нарекли?
- Че как иначе?
- /c/** - А нали, рекох аз, в едни души управлява едно начало, в други – друго, и изобщо кое, където се случи?
- Така е, отвърна той.
- И нали поради това казваме, че хората са основно три рода – философи, честолюбиви и користолюбиви?
- Без съмнение, отвърна той.
- Значи дали и удоволствията не са три вида – по един вид свойствен за всеки от трите рода хора?
- Точно така.
- А нали знаеш, рекох аз, че ако поискаш да попиташ поред всеки от тези три рода хора кой живот е най-приятен, всеки от тях ще отговори, че е неговият? **/d/** Така например нали човекът, отдаден на печалби, ще каже, че за него удоволствието от това да е почетен или това да научава, не струва нищо в сравнение с удоволствието от печеленето – е, освен ако не може да изкара от тия работи малко пари?
- Вярно е, рече той.
- Ами честолюбивият?, попитах аз. - Нима той не смята удоволствието от парите за прасташко, а това от научаването, понеже наученото не носи чест – за вятър и

мъгла?

- Ами философът?, рекох аз. - Как според нас той се отнася към останалите удоволствия в сравнение с удоволствието да знае каква е истината **/e/** и винаги да се подвизава в знанието? Няма ли да е доста далеч от тях? И няма ли да ги нарече чисто и просто принудителни, понеже нуждата от тях се появява само поради някаква принуда?

- Той би трябвало да знае добре, рече той.

- Добре, но когато помежду си спорят удоволствията и начините на живот на всеки един от видовете хора, при това не за по-хубавото и по-грозното съществуване, нито за по-лошото и по-доброто, ами за по-приятното и **/582a/** по-безгрижното, как да разберем кой от тях говори най-вярно?

- Не мога много да ти отговоря, рече той.

- Но помисли за следното: По какво трябва да се преценява онова, което искаме да бъде преценено добре? Нима не по опит, разум и доводи? Дали някой би могъл да посочи по-добри критерии от тези?

- Но как би могъл?, рече той.

- Помисли тогава: Кой от трите вида хора ние бихме казали, че е най-опитен във всички удоволствия? Дали според теб користолюбивият може да узнае самата истина за удоволствието и да се окаже по-опитен от философа в удоволствието от знанието, или философът би могъл да е по-опитен от користолюбивия в удоволствието **/b/** от печалбата?

- Има голяма разлика, отвърна той. - Защото философът по необходимост от дете започва да опитва от удоволствията на другите хора, докато користолюбивият, независимо, че би могъл да узнае какво е съществуващото, не вкухва по необходимост от това сладко удоволствие и няма никакъв опит в него, а дори и да пожелае да го придобие, за него това не е лесно.

- Значи, рекох аз, философът много се различава от користолюбивия по това, че има опит и в двата вида удоволствия.

/c/ - Да, много.

- Ами честолюбивият? Дали философът е по-неопитен в удоволствието от почитите, или, обратно, честолюбивият – в удоволствието от разумната мисъл?

- Но почитите, рече той, следват всички, които постигат онова, към което се стремят. И богатият бива почитан от мнозина, а също и смелият и мъдрият. Така че по отношение на почитането – всички имат опит в това удоволствие. Обаче по отношение на удоволствието от наблюдаване на съществуващото – друг не може да го вкуси освен философа.

/d/ - Значи, рекох аз, поради своята опитност философът преценява най-добре от всички хора.

- Напълно вярно.

- При това той единствен е хем опитен, хем разумен.

- И какво?

- И нали онзи инструмент, чрез който се преценява, принадлежи не на користолюбивия, не и на честолюбивия, а именно на философа.

- Кой?

- Някак казваме, че трябва да се преценява чрез доводи. Нали така?

- Да.

- А доводите са инструмент най-вече на философа.

- Как иначе!

- Значи ако онова, дето трябва да се преценява, се преценява най-добре по критерия богатство и печалба, **/e/** дали тези неща, по които користолюбивият хвали

и охулва, няма да бъдат най-верните?

- И още как.

- Ако пък се преценява най-добре по почитта, победата и смелостта, няма тези неща, по които преценяват честолюбивият и обичащият победата, няма да са най-верните?

- Очевидно.

- Ами когато трябва да се преценява по опитност, разум и доводи?

- Тогава, рече той, най-вярно е онова, което философът и обичащият словото хвалят.

/583a/ - Но от трите вида удоволствия най-приятното не принадлежи ли на онази част от душата, с която ние научаваме? И няма онзи от нас, у когото тази част управлява, не живее най-приятния живот?

- Как няма да е така?, отвърна той. - Та нали само разумният човек може да хвали своя живот като господар на похвалата си.

- А според нашия съдник, рекох аз, кой живот и кое удоволствие ще бъдат поставени на второ място?

- Очевидно удоволствието на военния и честолюбивия човек. Защото това на философа е по-близо до тяхното, отколкото до онова на печалбаря.

- На последно място ще бъде, както изглежда, удоволствието на користолюбивия.

- И какво?, рече той.

/b/ - В две поредни състезания справедливият на два пъти победи несправедливия. Що се отнася до третото, подобно на Олимпийските игри посветено на Зевс Олимпийски Спасителя, забележи, че хорските удоволствия, с изключение това на разумния човек, не са нито особено истински, нито особено чисти, ами са като някаква сянка на удоволствие, както, мисля, съм чувал да казва някой от мъдреците. Та в това състезание несправедливият може би ще претърпи своето най-голямо и най-безславно поражение.

За несправедливостта, удоволствието и страданието

- И още как. Но какво имаш предвид?

/c/ - Ще открива и това, рекох аз, ако ти ми помогнеш в изследването, отговаряйки на моите въпроси.

- Питай, рече той.

- Отговори ми, рекох аз, няма ние не казваме, че страданието е противоположно на удоволствието?

- Да, така е.

- Значи има и нещо такова – нито да се радваш, нито да страдаш?

- Има.

- Бидейки по средата между тези двете, това състояние не е ли някакво спокойствие на душата? Или ти не би го нарекъл така?

- Така бих го нарекъл, отвърна той.

- А дали си спомняш, рекох аз, какво говореха болните, когато са болни?

- Какво?

- Че няма нищо по-приятно от това да са здрави, **/d/** но преди да се разболеят те не са знаели, че това е най-приятното.

- Да, помня, рече той.

- Не си ли слушал какво приказват тия, дето имат някаква болка – че няма нищо по-приятно от това да се прекрати болката им?

- Слушал съм.
- Значи, мисля аз, ти си забелязал, че и в много други подобни случаи, когато страдат, хората превъзнасят като най-приятно това да не страдат и спокойствието, а не радостта от нещо.
- Да, рече той, може би именно в такъв случай това нещо – спокойствието, става приятно и желано.
- /e/** - Но когато, рекох аз, някой престане да изпитва радост, тогава затихването на удоволствието е болезнено.
- Може би, отвърна той.
- Значи онова, което преди малко казахме, че е по средата между страданието и удоволствието – спокойствието, то ще бъде и двете неща едновременно – и страдание, и удоволствие.
- Изглежда.
- Но дали е възможно това, което не е нито едното, нито другото, да е и едното, и другото?
- Не мисля.
- И нали удоволствието, което душата претърпява, а също и страданието са и двете някакво движение? Или не е така?
- Така е.
- /584a/** - А онова, дето не е нито страдание, нито удоволствие, не е ли спокойствие и не се ли явява някак между тия двете?
- Явява се.
- Но как може да е вярно, че, от една страна, липсата на болка се смята за удоволствие, а, от друга, липсата на радост за мъка?
- Никак.
- Значи, рекох аз, това в действителност не съществува, ами е нещо въобразено – че успокоеното страдание е нещо приятно, а прекратеното удоволствие нещо болезнено. И всъщност тия неща са някаква магия и въображение и от тях не можем да научим нищо читаво за истинското удоволствие.
- Така показва, рече той, и здравият разум.
- Значи, рекох аз, огледай за удоволствия, които не произхождат от страдания, **/b/** за да не си помислиш, че в момента това е естествено, а именно, че удоволствието е прекратяване на страданието, а страданието прекратяване на удоволствието.
- Но накъде да гледам, рече той, и кои са тези удоволствия?
- Много са, рекох аз, и са най-различни, но ако искаш, започни най-напред от удоволствията, свързани с миризмите. Те се появяват изневиделица, необуздаеми и силни, дори у човек, който не е изпитвал преди това страдание, а като престанат, не оставят никакво страдание.
- Съвсем вярно, рече той.
- Значи не бива да вярваме нито, че освобождаването от страдания е чисто удоволствие, **/c/** нито че прекратяването на удоволствия е чисто страдание.
- Не бива.
- Добре, рекох аз, обаче така наречените удоволствия, които през тялото докосват душата, те почти всички, при това най-силните от тях, са от този вид – освобождаване от някакви страдания.
- Такива са.
- А дали е така и с удоволствията и страданията, по предчувствие изпитвани преди бъдещи удоволствия и страдания?
- Така е.
- /d/** - А знаеш ли, рекох аз, какви са те и на какво най-вече приличат?

- На какво?, рече той.
- Ти нали знаеш, рекох аз, че в природата има горе, долу и по средата?
- Да, знам.
- А мислиш ли, че ако някой се движи от долу към средата, той ще смята нещо друго, а не това, че се движи нагоре? И ако застане по средата и хвърли един поглед откъде е тръгнал, дали той би си помислил, че в момента е някъде другаде, а не горе – понеже не е виждал истинското горе?
- Зевсе, рече той, не бих си помислил, че онзи би си представил нещо друго.
- Но ако той, рекох аз, тръгне обратно, /e/ дали би си помислил, че се движи надолу, и дали правилно би си помислил такова нещо?
- Че как не!
- Но дали той не изпитва всичко тези неща поради това, че няма опит кое е истинското горе, истинското по средата и истинското долу?
- Очевидно.
- Очудваш ли се, че ако хората са неопитни в истината за много и най-различни неща, и нямат читави мнения, те и за удоволствието, страданието и онова между тях са в същото положение, /585a/ така че когато се движат към нещо, дето им носи страдание, смятат го за истинско страдание и съвсем действително страдат, а когато се движат от страданието към средното състояние, здравата смятат, че се изпълват с удоволствие? И дали както като погледнат сивото, понеже не познават бялото, то им изглежда бяло спрямо черното, така и като погледнат към липсата на страдание, понеже не познават истинското удоволствие, те се заблуждават, че то е удоволствие в сравнение със страданието?
- Кълна се в Зевс, рече той, изобщо не бих се очудил, ами бих се очудил много повече, ако не е така.
- Помисли тогава върху следното, рекох аз. - Нима гладът, жаждата и /b/ други подобни не са някакво изпразване – що се отнася до състоянието на тялото?
- И какво?
- Ами незнанието и неразумността, те не са ли също празнота – що се отнася до състоянието на душата?
- И още как.
- А дали би се изпълнил онзи, който приема храна и поумнява?
- Как иначе!
- А напълването, то кога е по-истинско – когато е с по-малко съществуващото или с повече съществуващото?
- Очевидно с повече съществуващото.
- А кой според теб род съществуващи неща съществуват по-чисто (букв. е казано – са причастни на по-чиста същност) – родът на хляба, напитката, храната и изобщо на всякакви неща за ядене, /c/ или родът на истинското мнение, знанието, ума и изобщо на цялата добродетел? Отсъди по следния начин: това, което е свързано с вечно непроменливото, безсмъртното и истината, само е такова и се ражда в нещо такова, то ли според съществува повече, или онова, което е свързано с винаги променливото и смъртното, само е такова и се ражда в нещо такова?
- Много се отличава, рече той, онова, което е свързано с вечно непроменливото.
- † - А дали съществуването на вечно променливото е по-причастно на съществуването изобщо, отколкото на знанието?
- Не.
- Добре, ами на истината?
- И това не е така.
- Но ако е по-малко причастно на истината, няма ли да е по-малко причастно и на

съществуването? †

- По необходимост.

/d/ - Значи ли това, че изобщо родовете, свързани с грижата за тялото, са по-малко причастни на истината и съществуването от родовете, свързани с грижата за душата?

- Да, без съмнение.

- Ами самото тяло, мислиш ли, че то съществува по-малко от душата?

- Да, така мисля.

- Тогава дали това, което е изпълнено с по-съществуващи неща, бидейки по-съществуващо и по-истинско, се напълва повече отколкото онова, което е изпълнено с по-малко съществуващи и само е по-малко съществуващо?

- Как иначе.

- Ако, следователно, изпълването с подходящите по природа неща е приятно, **/e/** тогава истински изпълненото с повече истински неща би ни накарало в действителност повече и по-истински да се радваме на истинско удоволствие. Онова пък, което получава по-малко съществуващи неща, то по-малко и по-несигурно се изпълва и получава по-несигурно и по-малко истинско удоволствие.

- Твърде неизбежно е.

/586a/ - Значи, хората, неопитни в разумност и добродетел, посещаващи само угощения и други подобни, те, както изглежда, се движат надолу, после пак към средата и по този начин цял живот блуждаят, и понеже не могат да надскочат средата, те нито някога поглеждат към истинското горе, нито някога го достигат, нито пък действително се изпълват с истински съществуващото, нито са вкушали от сигурно и чисто удоволствие, ами подобно на говеда все гледат надолу, пасат, вперили поглед в земята и в масата, преживят и се угощават, **/b/** и поради желанието да имат повече от тия удоволствия, мушкат се с железни рога, ритат се с железни копита, убиват се едни други поради ненаситността си и понеже не могат да напълнят с тия неистински неща онова у тях, дето не е истинско, но е бездънно.

- Ти, Сократе, рече Глаукон, като някой оракул описа живота на множеството хора.

- Но нима тези хора по необходимост не получават удоволствия, смесени със страдания – удоволствия, които са призрочни и бледи сенки на истинското удоволствие, **/c/** така насложени едни спрямо други и в резултат с такива крещящи цветове, че всяко едно изглежда страшно, а заедно пораждат у неразумните борещи се една с друга страсти? А тия страсти, те не всяват ли само раздори по същия начин, по който, както казва Стезихор, призракът на Елена, дето бил в Троя, всял раздор у елините, понеже те не знаели истината?

- Напълно неизбежно става именно така, рече той.

- И какво? Ами по отношение на нашето гневливо начало – да не би да става нещо различно? Който се отнася към удоволствията и страданията по същия начин и действа със завист поради своето честолюбие, с насилие поради стремежът си да е първи или с гняв поради мъчния си характер, **/d/** и всячески търси как да се напълни с почести, победи и гняв без да се допитва до своя разум и ум, той не е ли споходен от същото?

- Такива неща, рече той, по необходимост се стават и в този случай.

- И какво тогава?, рекох аз. - Дали смело да не кажем, че що се отнася до желанията, подклаждани от користолюбивото и честолюбиво начало, ако те следват знанието и разума и заедно с тях преследват удоволствията, към които разумното начало би ги опътило, и заедно с тях ги получат, тогава те ще получат най-истинските удоволствия – доколкото е възможно за тях да получат истински удоволствия, **/e/** сиреч доколкото са следвали истината? Ами свойствените на тях

удоволствия? Няма ли да получат и тях, доколкото най-доброто за всяко едно нещо е и най-свойственото за него?

- Ами да, най-свойственото е, отвърна той.

- Значи ако цялата душа следва своето философско начало и не се бунтува, всяка една нейна част ще може да върши собствената си работа и да бъде справедлива, / **587a**/ ще получава собственото си удоволствие и ще вкухва плода на най-прекрасните и, доколкото е възможно, най-истински удоволствия.

- Без съмнение.

- Когато обаче някое от другите начала господства, тогава никоя част на душата не може да открие собственото си удоволствие, ами е принудена да получава чуждо удоволствие, да преследва удоволствия, които не са истински.

- Така е, отвърна той.

- А дали онова, което стои най-далеч от философията и разума, то най-вече действа по този начин?

- Да, и то често.

- А най-далеч от разума нали е онова, което не се подчинява на закон и ред?

- Очевидно.

/b/ - Но нима страстните тиранически желания не се оказаха най-далеч от закона и реда?

- И то много далеч.

- А най-близо са порядъчните желания на царете?

- Да.

- Аз мисля, че най-далеч от истинското свое удоволствие е тиранът, докато царят е най-близо.

- Неизбежно.

- Значи, рекох аз, тиранът ще живее най-неприятно, докато царят – най-приятно.

- Твърде неизбежно.

- А знаеш ли, рекох аз, колко точно по-неприятно живее тиранът от царя?

- Ако ми кажеш, рече той.

- Както изглежда, удоволствията са три вида и един е благороден, а два са с долен произход, и тиранът, /c/ като избягва закона и разума, прекрачва даже отвъд онези с долен произход и се обгражда с някакви робски удоволствия като с телохранители, и колко се унижава, това не е никак лесно да се каже, освен може би по следния начин.

- По кой?, попита Глаукон.

- Спрямо олигарха тиранът отстои на трето място; а между тях, по средата беше демократът.

- Да.

- Значи, ако казаното по-преди е вярно, дали спрямо истинското удоволствие тиранът ще живее с третия призрак на удоволствие?

- Точно така.

- А пък олигархът беше трети спрямо царя – /d/ ако приемем, че аристократическо и царско означават едно и също нещо.

- Да, трети беше.

- Значи, рекох аз, по число тиранът отстои на три пъти по три от истинското удоволствие.

- Така изглежда.

- Значи, рекох аз, призрактът на тираническото удоволствие, както изглежда, е квадратен и лицето на този квадрат дава точното число.

- Без съмнение.

- И, доколкото е възможно, при повдигането на втора степен става ясно на колко точно отстои тиранът.
- За онзи, дето може да смята, това е ясно, рече той.
- Следователно, ако някой обърне сметката, **/e/** той би могъл да каже на колко по отношение на истинското удоволствие царят отстои от тирана, и ще открие, ако доведе умножението до край, че царят живее седемстотин дваайсет и девет пъти по-приятно от тирана, а тиранът – точно толкова пъти по-нечисто от него.
- Страхотна сметка извъртя, рече той, за да покажеш **/588a/** как тия мъже, справедливият и несправедливият, се различават по отношение на удоволствието и страданието.
- При това, рекох аз, числото е вярно и съответно на техните животи – доколкото на живота са съответни дни и нощи, месеци и години.
- Да, наистина са съответни, рече той.
- Добре, но ако добрият и справедлив човек побеждава с толкова много по отношение на удоволствието злия и несправедлив човек, можеш ли да си представиш с колко тогава неговият живот ще бъде по-очарователен, по-красив и изпълнен с добродетел?
- Не мога да си го представя, кълна се в Зевс – отвърна той.
- /b/** - Така да е, рекох аз. - Понеже напреднахме в разговора, нека да подхванем отново казаното най-напред, заради което стигнахме дотук. Беше вече казано, че един свършено несправедлив човек, който минава за справедлив, печели от това да бъде несправедлив. Нали така беше казано?
- Да, точно така, отвърна той.
- Сега обаче, рекох аз, нека поговорим с човека, който твърди подобно нещо, щом вече разгледахме въпроса в какво се състои правенето на несправедливост и правенето на справедливост, и постигнахме съгласие.
- Как?, попита той.

За устройството на вътрешния човек и за ползата от справедливостта

- Като изваем с думи една картина на душата, та да види онзи, несправедливият, съвсем ясно какво точно казва.
- /c/** - Каква картина?, рече той.
- Картина, отговорих аз, изобразяваща някое от ония древни същества от рода на Химера, Сцила и Цербер, за които приказките разказват, че изглеждали тъй, сякаш няколко образа са се сраснали в един.
- Да, така се разказва, отвърна той.
- Извай тогава образа на многоглав звяр, направи го шарен, дай му да има подредени в кръг глави на питомни и диви животни, и стори така, че той да може да расте и сам да се променя.
- Страшен ваятел е нужен за тази работа!, рече той. - И все пак понеже словото се вае по-лесно **/d/** от въська и други подобни материали, нека бъде изваяно така.
- Извай сега друг образ на лъв и още един на човек и нека първият бъде най-голям, а вторият втори по големина.
- Лесна работа, рече той. - Изваяни са.
- Сега съедини тези трите и гледай някак да се сраснат.
- Съединени са, отвърна той.
- Сега извай около тях трите образа на едно нещо – **/e/** образа на човек, и ги обгърни отвън с него, така че този, който не може да надникне вътре, ами може да

погледне само повърхността на образа, да смята, че вижда едно единствено същество, а именно човек.

- Изваяно е отвсякъде, рече той.

- Нека тогава да кажем на онзи, който заявява, че несправедливият печели от вършенето на несправедливост – докато вършещият справедливост няма бил никаква полза, – че всъщност той не твърди нищо друго, ами това, че несправедливостта е полезна на оня, дето угощава многоликия звяр, че тя прави силен лъва и всичко около лъва, **/589a/** а човека мори от глад и прави слаб, така че той се влачи натам, накъдето го повлекат другите неща в неговата душа. И изобщо, несправедливостта не приучва съставките на душата да се разбират помежду си и не ги сприятелява, ами им позволява да се хапят взаимно, да водят битки и да се изяждат.

- При всички положения, отвърна той, точно това казва онзи, който хвали несправедливия човек.

- Значи тогава другият, който твърди, че справедливостта е полезна, изглежда, препоръчва да се прави и говори това, от което **/b/** човекът, който е вътре в човека, ще стане най-силен, тъй че да може да опитомява многоглавия звяр, подобно на земеделец да подхранва и облагородява кротките части на своята душа и да ограничава растежа на дивите, да привлича като съюзник лъвската природа и като се грижи общо за всички съставки на душата си и с еднакво внимание ги храни, да ги настройва приятелски една към друга и към самия себе си?

- Със сигурност това казва онзи, който хвали справедливия.

- При всички положения възпяващият справедливостта би говорил истината, **/c/** а възпяващият несправедливостта би говорил лъжи. Независимо дали човек се стреми към удоволствие, към слава или към печалба, хвалителят на справедливия има какво вярно да му каже, докато хулителят няма нито един здрав съвет и просто хули, без да знае какво хули.

- Никак не ми изглежда, рече той, че онзи знае какво прави.

- Нека в такъв случай да се опитаме да го убедим кротко, като му зададем няколко въпроса. Нали той в крайна сметка не греши доброволно! „Блажени“ - ще го попитаме - „нали можем да кажем, че хубавите и лошите навици са се получили поради следното: хубавите поради това, че сме поставили животинската си природа **/d/** под властта на човешката или по-скоро под властта на божествената, а лошите, обратно – поради това, че сме направили питомното в нас роб на дивото?“ Дали той ще се съгласи? Как смяташ?

- Да, отговори той, ако мисли като мен.

- Но дали, рекох аз, има някой човек, който, следвайки разсъждението на несправедливия, да спечели от несправедливо получено злато, щом като, ако нещо подобно се случи, със самото получаване на златото той прави своята най-ценна душевна част роб **/e/** на най-развалената? Нали ако някой получи злато в замяна на това, че е продал в робство син или дъщеря, при това на диви и лоши хора, това злато, дори и да е страшно много, никак няма да му е от полза? Нали ако без никаква жал някой постави най-божественото, което притежава, под робството на най-безбожното и най-мръсното, **/590a/** този човек ще се окаже твърде окаян и полученото в дар злато ще му докара много по-страшна гибел от онази, дето си докара Ерифиле, като приела огърлицата в замяна на живота на своя съпруг?

- Твърде окаян ще бъде, рече Глаукон. - Аз ти отговарям от негово име.

- Нима по тази причина необуздаността не е отдавна порицавана, понеже тя повече отколкото е нужно отпуща в един такъв човек страшното, а именно онзи огромен, многолик звяр?

- Ясно е, отвърна той.

- Дързостта и твърдоглавието нима не се порицават затова, защото карат лъвската **/b/** и змийската част на душата да нарастват и да се разпростират несъответно спрямо останалите?

- Точно така.

- Разкошът и изнежеността нима не се порицават затова, защото отпускат юздите на онзи див звяр и в резултат на това го правят страхлив?

- Как иначе!

- Ами ласкателството и низостта? Нима когато някой подчини гневливата част от душата си на онази сган, която представлява звярът, и заради пари и ненаситност на тях я приучи от ранна възраст да се облива с кал, той не я превръща наместо в лъв, в маймуна?

- И още как!, рече той.

/c/ - Ами наемният и ръчният труд, те защо според теб са бreme? Каква друга причина ще посочим, ако не тази, че занимаващият се с такива неща прави съвсем слаба най-добрата си вродена същност и става неспособен да управлява вътрешните си зверове, ами се научава единствено как да им угажда и слугува?

- Тази, изглежда, е причината, отвърна той.

- Следователно, няма ли да кажем, че за да бъде описваният от нас човек управляван поне от нещо подобно на това, което управлява най-добрия човек, той трябва да стане роб на **/d/** най-доброто в себе си, да превърне в господар божественото, което носи? И нима ще смятаме, че това управление е във вреда на роба, както Тразимах смяташе за управляваните? Нима няма да мислим, че за всекиго е по-добре да бъде управляван от нещо божествено и разумно, особено като го има наблизко вътре в себе си? А ако го няма, не трябва ли да го намери въвн от себе си и да му се подчини, тъй че по възможност всички да сме подобни и приятели, всички да сме управлявани с едно и също кормило?

- Съвсем правилно, отвърна той.

/e/ - Ясно е, рекох аз, че и законът цели именно това, бидейки съюзник на всички в града. А също и властта над децата – на тях не им се позволява да бъдат свободни, докато не изградим у тях **/591a/** устройство като това на града, докато не възпитаеме най-доброто у тях и не поставим у тях страж и управник, какъвто имаме в града, и тогава вече ги пускаме на свобода.

- Ясно е, рече той.

- И така, Глауконе, как, въз основа на какъв довод можем да кажем, че човек печели, ако постъпва несправедливо, ако живее разпуснато и върши позорни дела, от които ще става все по-зъл, макар че придобива повече пари и може би някаква друга сила?

- По никой начин!, отвърна той.

- Как ще спечели някой, ако върши несправедливости, остава скрит и не претърпява наказание? **/b/** Нима онзи, който остава скрит, не става още по-зъл? Нима онзи, който е бил разкрит и наказан, не приспива и укротява животинското у себе си, нима той не освобождава своята кротост, нима цялата му душа, настроена по най-добрата природа, не придобива разумност, справедливост, разум и изобщо състояние по-ценно от това на тялото, придобило сила, красота и здраве – толкова по-ценно, колкото душата е по-ценна от тялото?

- При всички положения, отвърна той.

/c/ - Значи дали ако човек има ум, той ще нагласи всичко свое по този принцип и така ще живее – като цени първо знанията, които правят неговата душа такава, а останалото – него няма да цени?

- Очевидно, рече той.

- А след това, рекох аз, що се отнася до състоянието и грижата за тялото, той няма да ги обвърже с животинското и неразумно удоволствие, тъй че да живее само с тази храна, няма да гледа също и само към здравето, няма да го почита повече от всичко, загрижен да бъде силен, здрав и красив, освен ако чрез това няма да стане и разумен, **/d/** ами винаги ще търси хармонията в тялото си, за да помогне на съзвучието в своята душа.

- При всички положения, рече той, ако иска да бъде наистина свършен човек.

- А дали, рекох аз, и в печеленето на пари той ще търси ред и хармония? Няма ли, зашеметен от облажаването на тълпата, да увеличава безкрайно тежестта на своето богатство с цената на безкрайно много злини?

- Не мисля, отвърна той.

/e/ - Но може би, рекох аз, той ще съблюдава вътрешното си устройство, ще внимава да не би нещо в него да се размести поради увеличаването или намаляването на имуществото му. Та подчинен на това управление, той ще допълва имуществото си или ще харчи от него за каквото би могъл.

- Без съмнение, рече той.

/592a/ - И по същия начин той ще гледа и на почестите и някои от тях доброволно ще получава и вкува – а именно тези, за които смята, че ще го направят по-добър, докато онези, които биха разрушили вътрешното му състояние, тях ще отбягва и лично, и в обществения живот.

- Но значи, рече той, ако го е грижа за горното правило, той няма да пожелае да се занимава с обществените работи.

- Кълна се в кучето, рекох аз, не и в собствения си град и още по-малко може би в родината си – освен ако това не стане поради някаква божествена намеса.

- Разбирам, рече той. - Ти имаш предвид живеещите в града, който описахме, онзи словесния, понеже не мисля, че него го има някъде по земята.

/b/ - Но може би на небето, рекох аз, има образец за тоя град – стига човек да иска да го види и като го види, да го основе на земята. Но всъщност няма никаква разлика дали градът съществува някъде или ще съществува – само и единствено в него човек би могъл да е благополучен, другаде не.

- Вероятно е, отвърна той.